

МУУС УСТАР 27 КҮНЭ — РЕСПУБЛИКА КҮНЭ

САНАА ОЛОХ

ЧУРАПЧЫ
УЛУУХУН
КАБЫАТА

КАБЫАТ
1991 СЫЛ АЛТЫННЫ
18 КҮНҮТТӨН ТАХСАР

№ 44 (8453). 1999 СЫЛ МУУС УСТАР 24 КҮНЭ. СУБУОТА. СЫНАТА — 1 СОЛК. 10 ХАРЧЫ.

КЭРЭ-БЭЛИЭ БЫРААНЫННЫК

Сандаа саас эргиллэн, өр күүтүлүбүт күмүт ча-
малхайдык тыган, хотугу айылда уруктап эрер көмө.
Саха кинте кыбарданнаах кыстыгы этэниэ туораан
саман сайымы көрсүбөр, инникки былааннар,
искилик туһуна саныыр көмүрө.

Дыма манник кэрдикс кэнигэр—муус устар 27 кү-
нүгөр 7 сылаарыта Саха Республикатын сана Кон-
ституцията (Төрүт Сокуона) күүтүгөр кинрибэ. Би-
лиги олохтутун оностууубутугар сүдү суолталаах
бу докумуону ыаанын государственной суверенитет
туһунин Декларацияны олоххо илларин чадалхай
холобурунан буолар. Бу бөлүө дапта Республика күчү
быраанынныгыттын билимтанын биллэриллэн сылта
бөлүөтүгөр буолбута.

Сана Конституцияда бэйэлэрин бардарыларынгар
саха норуотун уонна республика атын бырааттын но-
руоттарын сырдык ыра санаалара көнүлгө, тиг буо-
лууга, эйбэ уонна прогресска республика граждана-
рын интэриестэргэ, дулуурдара көрдөрүлүбүттэргэ.

Ааспыт сыллар Төрүт сокуоммутугар этиллибит
идеялар уонна позициялар олоххо дьоруудаахтарын
көрдүрдүлэр. Саха Республикатын элбэх националь-
ностаах норуота айтар-тутар үлэни дьарыктанар уон-
на гражданская д-эиэ, сөбүлэп билимтанын-майгытын
чөлүтөн хамлаарарга, бөдөргөтөргө дулуулар. Билиги
республикабыт аан дөйүтүлүбүт апарытытаа улаа-
тар, эргиллэн-экономическая уонна культурнай биригэ

үлэстэринэ кэнир. Аан дөйү 50-тан тахса тас дөй-
дуларын кытары сибээс олохтоонно, элбэх сирдэргэ
СР бөрөстөбүннэстибэлэргэ аһаллэн үлэниллэр.
Үрдүк сайдымалаах государстволар араас официальной
иниэллэх делегацияларга сылдытадыммылар. Саха си-
ри ЮНЕСКО, Хотугу Форум чилиэннэни буолар. До-
руобула харыстабылын аан дөйүтүлүбүт тэриэлтэтин,
норуоттар икки ардыларынаагы Үлэ тэриэлтэтин,
о. д. а. кытары биригэ үлэстэргэ.

Олохтут билигин кыбарданнаах көмүрүгөр рес-
публика салаатата бэйэбитигэр баар кыахха тиреһир-
дэ уонна улуустар, куораттар олохторун хааччыйар-
га туох иналларын бүтүннүү сорунуулаахтык түмүгө,
ыарахан кыстыгы туораанынгар бары күүһүн уурда.
Республика парламеныгар уонна нөһүлүннэстигэр
сүрүгэр Президентит М. Е. Николаев: «Бүтүн мин
общество олоһор мус-хас буоларын хааччыйар, ыара-
хан нэми мүлчү түһөр. Саха сирин дьону олохторо
дуоспурдуннаах буоларын хааччыйар туһугар үлэ
опорунтутутун үрдэттигэ, экономиканы бөрөгөтүгүгэ
общество уонна былаас, үлэ коллективтарын уонна
гражданаарын кыахтарын түмүгэ ытырабын»,—дип-
битэ билигин билигин олохтут сылаанын-соругунаа
буолла.

БЫРААНЫННЫГЫНАН, РЕСПУБЛИКАБЫТ КҮ-
НҮНЭН!

УРАТЫ БОЛБОМТО, ТҮМСҮҮ ЭРЭЙИЛЛЭР

Билиги корреспондентит бу күнүгөр ыкка-
лаах быһымын-майгыта улуустаагы комиссия
председателит солбуйааччы С. С. Андреевы
көрсөн, улуус дьаһалтатын баһылыгы уураа-
дынан тэриллибит савескы халаан (пароводной)
комиссията туох-ханын үлэни ытыахтаагыттын
туһунан кэпсэтэ сырытта.

—Семен Степанович, ааспыт сыл савескы халаан уу-
та таһаарыт илээнни бары билибит, үтүмөннөх
прескуот тахсыбыта. Оттон бийыл ити хатылаанын
амыс сөн дьэи буолла. Бу туһунан эи туох дьэи этэй?

—Уу таһаарар содуллара кэлигини сылларга уоп-
сайынан үксэтэ. Холобур, Россия да үрдүнэн ылар
буолаахха, истэрибт-аагарыт курдук, өрүстэр ха-
лаанынны сылтаа тахсар. Оттон бэйэбит Сахабыт си-
рингэр былырынныгы быһымын-майгы хатылаанын суога
диргэ бисэ түмүк суох. Чугалаанан ылаахха, Алдан,
Амма өрүстэр тардымаларыгар хаар халына нуормы-
тыттан 180 бырыһыан элбэх дьэи биллэрэллэр, аны
муус эмиэ халытаан тонно, кыдымаах кынык та-
һаан тонмута, күн-дьыл апарытытаа эмиэ уратылар-
даах. Онон эрдэттэн халаан ууттуттан сэрэнэр дьаһал-
лары ыларга бөлөм буолуохтаахтыт.

Сотурутаагыта улуустаагы халаан комиссията
(председатель Н. Д. Понсеев) Мырылаан, Мында-
раайынан сылдыан олохтоох дьаһалтаттары кытта как-
кэлэһэ олоһон кэпсэттэн, ууттан сэрэтэр-быһымыр
дьаһалларга анал комиссиялар тэригэргэ сөнүбөн
тахсыбыта.

Аны манна, Таатта сүннүгөр даһаны, сэрэхтээх,
Урукку сылларга Ытык Күөд, Чурапчы ууга иллар-
быт түбэлтэлэргэ баар. Билигин ааспыт сыллардаагы
уугуттан Таатта сүннүгэ уунаа туолун турар, быһыт-
тарбыт уонунан мөлүһүн кубометр сабарданнаах ууну
тутан тураллар. Онон бири быһыт ууну мүлчү тутан
ытар түбэлтэ даһаны улахан алдыатымалаах буо-
луон сөн. Маннаха ураты бөлөмнөх буолуохтаах-
тыт. Холобур, аһардас Сирэ Холлофос быһыты 6,5
мөд. куб. м ууну хааһал турар.

—Ааспыт савескы халаанын тахсыбыт хоромнуу
тоһо кыахларынан чөлүгөр түһэригэ материалнай
өттүнэн көмө оһоһулан турар. Куһаанын талаан
этэххэ, ити хатылаанар түбэлтэтигэр көмө чааһыгар
халдах буолуой?

—Бу бопһуруну үгүстүк ыйытталар, манна чопчу
хайаан да көмө баар буолуо диир кыаллыбат. Туох-
ханын иннигэ, бэйэбит эрдэттэн түмсүүлээх, бөлөм-
нөх буолуохтаахтыт. Халаан түбэлтэтигэр бастаах
дьаһаллары манна нөһүлүннэһөн, сөбүһүнү, баайы-
дуолу өрүһүгэргэ туһаайан үлэниохтөөхтүн, сыла-
дуорук итиннэхэ түмүлүөхтөөх. Былырын Мырылаа
200-чэки киһини (оһолору, кырдыабаатары) уу кэлэ
турдагына Хайыахха вертолет тирдэбитэ, бийыл
бу барыта эрдэттэн быһаарыллыахтаах, бу туһунан
Соловьев уонна Болугур нөһүлүннэстэрин баһымын-
ныгар ыйымын-кэрдик оһоһулан турар. Аны бири
манник баар: уу кэлэр бириэмэтигэр өрүс унуор
савыһыттар бистарар түбэлтэлэргэ тахсаан сөн, онон
өрүс унуор тахсаан бултааһын бобулуна.

—Семен Степанович, Ыккаллаах быһымын-майгыта
комитет уларытыллан тэриэмнэ дьэ. Бу туһунан би-
лиһинэр эрэ.

—Уларытыллан СР Ыккаллаах быһымын-майгыта
министерствотыгар (МЧС) тэрилиннэ. Министринэн
В. М. Шомов аһаһын. Урукку комитет председателэ
полковник Филипп Сергеев киһи солбуйааччытынан
буолла. Бу, биллэн турар, билигин комитет күүтүлү-
бөтөх өттүтүн тахсар быһылаанынны туоратын
Президент, Правительство улахан суолтаны, болром-
тоһу ууралларын мектэтэ.

—Түмүккэ савескы ууну өтөһтэ аһарар туһуттан
дөһөк түгү эттэик этэй?

—Уу—олох тыһаа динилэр. Уу уйгуну-бийагы
түстүүр, оттон сороһор өрөскуоту, илээнни да аһа-
һаан сөн. Дьэ, ол иһин айылга аһарар алдыархайда-
рыттан ол содулланын туоратынны күүһү-кыагы тү-
мүү, бэрээдэп, ураты болромто наара.

П. СЫРОВАТСКАЯ кэпсэттэ.

Илин КСЕНОФОНТОВ

УРААНХАЙ САХАЛАР

Аан дөйүгэ да суох тыһымын
Дьоллоһой оһотун үксэттэн,
Аһыс ый кыһыннаах кыраһыт
Хороһор муустаагы үксэттэн

Хос ырыата:

Ол Тыһын Дархан удьуордара
Ураанхай сахалар буолабыт.
Бу ирбэт хос муустаах дөйүгэ
Олоһу айабыт, тутабыт.

Бүрдүгү, сир аһын үүнүгөр
Тон сиртэн быһагы ылабыт,
Сут-жураан дымалары тулуйан
Айылда мардарын уйабыт.

Хос ырыата:

Олонхо билигэ тойуктаах,
Этигэ оһуокай соннуулаах
Сайыһас, үрүһүннэ дууһалаах,
Ыладытымсаах дьолун дьоннордоох

Хос ырыата.

БИЛЛИЛЭЭХ ОҔУРУОТЧУТ 70 СААҔЫН ТУОЛЛА

Муус устар 13 күнүгэр Социалистической Үлэ Ге-
ройна, биллилээх оҔуруотчут, Россия үтүөлээх агро-
нома НОВГОРОДОВА Е. И. 70 сааһын туолла.

Е. И. Новгородова 1929 с. Чурапчы Кытаанагар
колхозтаах кэргэнгэ төрөөбүтэ. Үлэтин сэттис ы-
лааһы бүтэрэн колхозка саҕалаабыта. 1948 сыллаах-
ха нөһүлүннэ Советин исполкомун секретарынан, он-
тон Чурапчы оройуоннаагы Советин исполкомун ин-
структорынан үлэстэбитэ. 1953 с. Дьоккуускайдаагы
тыа хайаайыстыбатын техникумун бүтэрэн агроном
идэтин ылан, төрөөбүт нөһүлүннэргэ колхозка биригэ-
динирдэбитэ. 1957 сылтан Мөһгө-Хангалас Ленин аа-
тыһаан колхозугар бастаан Оросолуудаа, онтон Хан-
таҕайга оҔуруот биригэдиниринэн—барыта 40-тан
тахса сым үлэстэбитэ. Бу хайаайыстыбага үлэһир-
гэр Государственной бириэмнэ лауреата М. Г. Его-
ров, Үлэ Геройна Г. С. Самсонов, Ленин орденнаах
оҔуруотчут Д. А. Сивцев, Үлэ Геройна, агроном М. М.
Корнилова баай опыткарыгар буолуу-ханыта уонна
күннлэр дьылааларын салҕаабыта. Кини салайар
биримэтигэр тыһыс айылҕалаах Саха сирин усулу-
буһитыгар сылтаан-сыл аһаһы оҔуруот аһык культу-
раларын үрдүк үүнүүтүн ылары ситиһтэ. Ол курдук:

VIII пятилеткада (1966—1970 гг.) гектарга 326
центнери;

IX пятилеткада (1971—1975 гг.)—436 ц;

X пятилеткада (1976—1980 гг.)—408 ц;

XI пятилеткада (1980—1985 гг.)—428 ц.

Е. И. Новгородова оҔуруот аһык үһүлүчү үрдүн
үүнүүтүн ыаһытын иһин СССР Верховнай Советин
Президиумун 1973 с. аһаһынны 11 күнүгэргэ Ыйаа-
дынан Социалистической Үлэ Геройун үрдүк ата
интириллибитэ. Итин тэҥэ Октябрьскай Революция,
Үлэ Кыһыл Знамята орденнарынан, хас да медалла-
рынан наҕараадалаһабыта. Кини—Россия үтүөлээх
агронома, ыччаты үлэҕэ пятигэ актыыбынай үлэтин
иһин РСФСР норуотун үөрөһүрүтүн аһаһарынан,
комсомол Кини Комитетин Аркадий Гайдар аатынан
медалынан, БСНХСБ кыһыл уонна үрүн көмүс ме-
далларынан наҕараадалаһабыта.

ССРС VIII, IX, X, XI ыһырымалардаах Верховнай
Советыгар Саха сириттэн депутатынан быһаарданан
дөйү, республика социальнай-экономическай сай-
дымтыгар улахан кылаатын илэртэбитэ. Бэйэтин
идэтигэр үгүс аһаһаһаах бастын үлэһиттэри иһтэн
таһаарыта. Олор истэригэр республика үтүөлээх
үлэһитэ Н. И. Костромкинин, партия XXVI съездин де-
легата, хас да орден кавалердара О. С. Самсонова,
орденнаах хортуоннуй үүнүгэрэччилэр Е. Е. Терен-
тьев, М. Е. Терентьев, А. И. Оконешникова уонна да
атын уонунан аһаһаар бастын үлэһиттэр бааллар.

Билигин Е. И. Новгородова тоһо да пенсияда оло-
дор, иһитин үлэстэн араарбат. Хантаҕайга «Дирингэ»
дээн кооперативка үлэстэн бэйэтин баай опытын
эрдэргэ тардатар.

Чурапчы улуунун тыа хайаайыстыбатын управле-
нията Екатерина Иннокентьевнаа 70 сааһын туол-
бутунан эрдэлээн турар, уһун үйэни, дьолу-соругу
бабарар.

Улуустаагы тыа хайаайыстыбатын управлениета.

